1879 წელი

ბესარიონ ლევანის-ძე ღოღობერიძე

(ნეკროლოგი)

6 მარტს გარდაიცვალა ქუთაისში იმერეთის თავად-აზნაურთა ბანკის გამგე, ბესარიონ ღოღობერიძე. თუმცა მრავალი რამ თქმულა გაზეთებში მიცვალებულის შესახებ, ასე რომ ჩვენგან ახალს ვერას უნდა მოელოდეს მკითხველი, მაგრამ იმისთანა კაცის დაკარგვა, როგორიც იყო განსვენებული ბესარიონი, იმ-გვარი საზოგადო უბედურებაა, რომ ჩვენ ვალად ვრაცხთ ჩვენს თავს რამდენიმე სიტყვით მოვიხსენიოთ განსვენებული და მით ჩვენი მწუხარებაც ჩავურთოთ საზოგადო გლოვას და გოდებას; რამდენიმე სიტყვით-მეთქი, რადგანაც ვრცელი ბიოგრაფია ბესარიონ ღოღობერიძისა, დაწვრილებით აღწერა მისის ცხოვრებისა შემდეგ იქმნება დაბეჭდილი „ივერიაში“.

ბესარიონ ღოღობერიძე იყო ღარიბის აზნაურის შვილი, თითქმის ჩვიდმეტ წლამდე შინაობაში გამოზრდილი, თვის სამშობლო სოფელს ჯიხაიშში. აღსავსე ცნობისმოყვარეობითა, მწყურვალი სწავლისა და ცოდნისა, - ბესარიონი შევიდა ქუთაისის გიმნაზიაში, სადაც სწავლობდა მხოლოდ მეხუთე კლასამდე; შემდეგ გადვიდა ტფილისის გიმნაზიაში. კურსის შესრულების შემდეგ რამდენიმე ხანი მასწავლებლად იყო იმავე გიმნაზიაში, რადგანაც იმდენი შეძლება არა ჰქონდა, რომ იმ წამსვე წასულიყო რუსეთს უნივერსიტეტში შესასვლელად. მოიხელთა თუ არა საკუთარის შრომით ნაშოვნი ორიოდ გროში, მაშინვე გასწია პეტერბურგის უნივერსიტეტში, სადაც შევიდა მათემატიკის ფაკულტეტზედ. დიდი გაჭირვება და ვაი-ვაგლახი გამოიარა საწყალმა ბესარიონმა პეტერბურგში; არა ერთხელ უფიქრია თვის სტუდენტობაში, ხვალ რა ვჭამოო, ან რა ჩავიცვა-დავიხუროო. ეს გაჭირვება მით უფრო საგრძნობელი უნდა ყოფილიყო ბესარიონისათვის, რომ იგი იმ დროს თუმცა ხანში შესული არ იყო, მაგრამ არც ისე ყმაწვილი იყო, რომ მსუბუქად, თითქმის უგრძნობელად აეტანა ნაკლებობა, სიღარიბე. მაგრამ რასაც არ აძლევდა წლოვანობა, აძლევდა განუსაზღვრელი სიყვარული სწავლისადმი, განუქრობელი ნაპერწკალი უმაღლესის მიდრეკილებისა საყოველთაო სიკეთისადმი. აი, ამგვარად, მშიერ-მწყურვალი გულმოდგინედ შრომობდა, ბეჯითად სწავლობდა, და არა მარტო იმას, რაც პირდაპირ მის ფაკულტეტს შეეხებოდა; მას მიუძღოდა წინ არა მარტო დიპლომის მოპოება, როგორც მრავალ სხვა მოსწავლეს, არამედ მის სტუდენტობის მიდრეკილების დროშაზედ წარწერილი იყო: ცოდნა, ცოდნა ყოველისფრისა, რისაც კი შეიძლება, ცოდნა ვრცელი და საფუძვლიანი, შემკული განუქრობელის სიყვარულით საყოველთაო ბედნიერებისადმი.

რომ ბესარიონის სწავლა და ცოდნა აძლევდა საზრდოს არა მარტო ჭკუას, არამედ თან გულსაც უთბობდა, ამას ამტკიცებს ბესარიონის თავგადასავალი სტუდენტობის დროს... რომ თვის ფაკულტეტისათვის კარგად სწავლობდა ბესარიონი, ამას თქმა არ უნდა. კურსი რომ შეასრულა, პროფესორებმა სთხოვეს, უნივერსიტეტში დარჩიო და პროფესორად მოემზადეო, მაგრამ ბესარიონმა არ ინდომა. რატომ? მისი ხალისი შრომისათვის უეჭველია; აგრეთვე უეჭველია მისი სიყვარული ცოდნისა და მეცნიერებისადმი. გარდა ამისა, პროფესორობას მოსდევს სახელი, დიდება, მაღალი ადგილი საზოგადოებაში, მეტადრე იმისთანა პროფესორს, როგორიც, უეჭველია, იქნებოდა ბესარიონ ღოღობერიძე. მაშ უარი რათ ჰყო პროფესორობაზედ და რატომ არ ინდომა უნივერსიტეტში დარჩენა? ცოდნისა და მეცნიერების სიყვარულის გარდა ბესარიონს გულში უღვივოდა კიდევ არა ნაკლები სიყვარული თვის სამშობლოისა. მას მოაგონდა დავარდნილი, დაცემული ხალხი, მსხვერპლად მიცემული უმეცრებას, ჭკუით და ზნეობით სიბნელეს, ჩავარდნილი სხვადასხვა ბოროტ-მომქმედთა ხელში... მოაგონდა და გულმა ვეღარ მოუთმინა: დასტოვა სახელი, მაღალი სამეცნიერო სამსახური; დასტოვა გულით საყვარელი სფერა მეცნიერებისა, გამოსწია თვის სამშობლოსაკენ და მიეცა ცხოვრების აყალ-მაყალს. აქ უჩემოდ სხვანიც ბევრნი იქნებიანო, ფიქრობდა განსვენებული ბესარიონი, მაგრამ იქ, ბედკრულ საქართველოში კი, პატიოსანი კაცი და მოღვაწე ერთი ათასადა ღირსო.

1868 წ. ჩამოვიდა ბესარიონ ღოღობერიძე ტფილისის გიმნაზიის მასწავლებლად. რა იყო მაშინ ტფილისის გიმნაზია, რა ადგილი დაიმსახურა ბესარიონმა მოსწავლეთა და მასწავლებელთ შორის, — ამას მკითხველი ამ წიგნის სხვა ადგილას წაიკითხავს. ხუთის წლის შემდეგ ბესარიონი გამოვიდა გიმნაზიიდამ და გახდა ინსპექტორად ტფილისის საქალებო ინსტიტუტისა. რა სახელი დაიმკვიდრა აქ ბესარიონმა, — ამას ცხადად გვიჩვენებს არა ერთი ცხარი ცრემლი, რომელიც დაიღვარა მის გარდაცვალების თაობაზედ. არა ერთ ქალს განუღვიძა განსვენებულმა ნამდვილის სწავლისა და შრომის წყურვილი; არა ერთ ქალს ჩააგონა ბესარიონმა, რომ ქალს მოსდევს მაღალი დანიშნულება, და ამისდაგვარად ქალს უნდა ეპყრას მაღალი ადგილი საზოგადოებაში; ამ დამსახურებისათვის საჭიროა სწავლა და ცოდნა, ცოდნა ნამდვილი, საფუძვლიანი და არა მარტო გარეგანი ნიშანი ვითომ-ცოდნისა, არა მარტო ზიზილ-პიპილები განათლებისა.

1874 წლიდამ დაარსებულ იქმნა სახალხო სკოლების დირექტორობა, და ტფილისის გუბერნიის სკოლების დირექტორად დანიშნეს ბესარიონ ღოღობერიძე. უკეთესს კაცს ამ საქმისათვის მთავრობა, რასაკვირველია, ვერ იპოვიდა. საქართველოს სკოლების გამგე უნდა ყოფილიყო საქართველოისვე შვილი, მცოდნე თვისის ხალხისა, მისის საჭიროებისა და მიდრეკილებისა; გარდა ამისა, საჭირო იყო კაცი, რომელიც საქმეს ბეჯითად მოჰკიდებდა ხელს არა მარტო იმიტომ, რომ სამსახურის მოვალეობა

თხოულობსო, არამედ იმიტომ რომ თავი დასდვა ხალხის განათლებისათვის, იმიტომ რომ გული სტკიოდა ხალხისათვის, რომლის კალთაშიაც თითონ გამოზრდილა.

ამ-გვარი კაცი იყო ბესარიონი, რომელმაც მართლადა ბეჯითად მოჰკიდა ხელი სკოლების საქმეს. მოიარა ქართლი და კახეთი, საკუთარის თვალით დააკვირდა ხალხის განათლების საქმეს, გამართა რამდენიმე სკოლა (საგარეჯოს, ყვარელის, ენისელს, გურჯაანს და სხვა). ხალხის განათლების საქმეს ბესარიონმა დაართვა შემნახველ-გამსესხებელ ამხანაგობის საქმეც. იგი კარგად გრძნობდა, თუ რა მჭიდრო კავშირი სუფევს ეკონომიურის მდგომარეობისა და განათლების შორის; კარგად ჰხედავდა, რომ ხალხი დიდ გაჭირვებაშია, სხვადასხვა ვაჭრების ხელშია ჩავარდნილი ხელ-ფეხ-შეკრული, და თუკი კუჭსაც ვერ გაიძღობს, რაღა სწავლა უნდა მოაგონდეს. ყველა ეს კარგად იცოდა-მეთქი ბესარიონ ღოღობერიძემ, და ამიტომაც მიჰყო ხელი მოძღვრებას შემნახველ-გამსესხებელ ამხანაგობის დაარსებისათვის და დააარსა კიდეც რამდენიმე. ამ ამხანაგობათა გამგეობა ჩააბარა თვით სოფლის მასწავლებელთ და მით თითქო აღიარა ხალხის წინაშე ის ურთიერთობა სწავლისა და ეკონომიურის მდგომარეობის შორის, რომელიც ზემოთ მოვიხსენიეთ. ჩვენდა სამწუხაროდ, დიდხანს ვერ მოუხდა ბესარიონს შრომა ხალხის განათლებისათვის, მაგრამ ამ მოკლე ხანშიაც დაიმკვიდრა მან ხალხში კეთილი სახელი და გულითადი სიყვარული.

დიდხანს ვერ გასტანა-მეთქი ღოღობერიძის დირექტორობამ. იმერეთის თავდ-აზნაურობა შეუდგა საადგილმამულო ბანკის დაარსებას, რომლის წესდება ბესარიონმავე შეადგინა. ამ ახლად დაწყებულ საქმისათვის საჭირო იყო თადარიგიანი კაცი, მხნე, მცოდნე, პატიოსანი, საქმისათვის თავდადებული, მარტო საქმისათვის, და არა მიმყოლი ტყუილ-უბრალო ცილობისა, საკუთარის, პირადის სარგებლობისათვის. ამ-გვარ კაცად გამოჩნდა ისევ ბესარიონ ღოღობერიძე. „მართალია მსხვერპლად უნდა დავდვა ჩემი გულით საყვარელი შრომა და მოღვაწეობაო, — ფიქრობდა ბესარიონი, — მაგრამ ისიც (თავად-აზნაურთა ბანკი) დიდი საქმეა ჩემის ქვეყნისთვისა, და საჭიროაო, რომ დასაწყისშივე კარგ გზაზე დადგესო“.

ბანკის გამგედ ამოირჩიეს ბესარიონ ღოღობერიძე, რომელმაც უშველებელის შრომით მიჰყო ხელი მის საქმეს და ზედ შეაკვდა კიდეც.

გარდა ამ საჯარო და ყველასათვის აშკარა მოღვაწეობისა ბესარიონს არა ერთი სიკეთე მოუხდენია საიდუმლოდ ქართველ ახალგაზრდობისათვის, ჩვენის ქვეყნის მოსწავლე ყმაწვილ-კაცებისათვის: ვისაც გროში არა ჰქონია სწავლისათვის — უშოვნია ბესარიონის შემწეობით; ვისაც წიგნი დაჰკლებია — იმავე ბესარიონს მიუწვდენია. ამგვარი შემწეობა არავის არ ეთაკილებოდა, რადგან ბესარიონის გულწრფელობა ყველასათვის უეჭველი იყო. წიგნს მიაწვდენდა თუ ფულსა, — მიაწვდენდა ისე ალალად, ძმურად, რომ წყენას, ან თაკილობას არავითარი ადგილი არ ჰქონდა. „ერთ ცისა ქვეშ ვართ დაბადებულნი,

ერთისა და იმავე ქვეყნის შვილები ვართო და რად უნდა გვწყინდეს ერთი-ერთმანეთის შველა და შემწეობაო“, - ასე ამბობდა განსვენებული ბესარიონი.

ბესარიონ ღოღობერიძე გარდაიცვალა ორმოც-და-შვიდის წლისა, ჯერ ისევ მხნე, ისევ ბეჯითი, მშრომელი, აღსავსე ძალითა და ღონითა. მართალია დღეს თითქმის მთელი საქართველო გლოვობს ამისთანა შვილის დაკარგვას, მაგრამ განსვენებულმა დაუნერგა თვის სამშობლოს ერთი ნუგეშიც: სჩანს სიცოცხლისა და წარმატების სახსარი არ გასწყვეტია იმ ქვეყანას, რომელსაც ებადება ამისთანა სახელოვანი შვილი.